

RAZGOVOR S DANIJELOM REHAKOM, PREDsjedNIKOM HDLSKL

Još ne možemo obilježiti logore u Borovu, Trpinji, Pačetinu i Boboti

● Bivši logoraši i danas šute. Od 7.700 popisanih logoraša izjave za javnost dalo je svega njih 20 jer moraju u susjedstvu živjeti sa svojim mučiteljima koji im se smiju

Piše Milan Paun
milan.paun@hrv.hr

Gospodine Rehak, Dan logoraša, ili točnije rečeno Dan sjećanja na zatočnike neprijateljskih logora tijekom Domovinskoga rata, ove godine prvi put obilježavamo. Tako je odlučio Hrvatski sabor. Je li to bilo na inicijativu Vašega društva i zašto trebamo obilježavati taj dan?

• Bila je to naša inicijativa i zahvalni smo Hrvatskom saboru što je imao razumijevanja i prolijetos ustanovio dan sjećanja na sve logoraše koji su prošli pakao srpskih koncentracijskih logora. Odajemo i dužnu počast onima koji nisu preživjeli strahote logora, a takvih je oko 300. Njihove sudbine još nisu poznate, tijela nisu pronađena i identificirana. Ukupno je na putu do logora, u logorima i u vrijeme zatočenja ubijeno ili nestalo oko 3.000 osoba, nestalima se vodilo njih 2.400, a to je svaki deseti zatočenik što pokazuje prave razmjere stradanja.

Dan logoraša prvi put obilježiti će se u Vukovaru. Kada se, gdje i s kakvim sadržajem održava obilježavanje.

• Počinje svečanom akademijom u 10 sati u Hrvatskom domu 14. kolovoza. Tamo ćemo uručiti i priznanja Hrvatskom saboru i Gradu Zagrebu koji je puno pomogao društvu i logorašima. Važno je da se okupimo u što većem broju i pokažemo javnosti da logoraši postoje, da nismo marginalna skupina daleko od metropole. Samo zajedno postajemo značajan faktor i možemo riješiti probleme.

U podne ste u Nemetinu na mjestu najveće razmjene zarobljenika kada je 14. kolovoza 1992. tamo stiglo 714 hrvatskih logoraša iz Srbije. Što ćete raditi u Nemetinu?

• Tamo smo prije 2 godine podignuli spomen ploču u znak sjećanja na razmjenu, a sada smo napravili spomen park čija je posveta predviđena programom. Svirat ćemo himnu, podignuti zastavu i naći se na mjestu razmjene. Tamo je i spomenik Vrata slobode koji oblikom podsjeća na govornicu, a izradili su ga Luka i Darko Markić iz Splita. Na spomeniku je po 357 suza na dvije strane, odnosno 714 ukupno, koliko je logoraša razmijenjeno.

Zatočenici su u srpskim koncentracijskim logorima proveli od nekoliko dana do dvije godine i više. Bili su izloženi teškim torturama, kako psihičkim tako i fizičkim. Izvršena su brojna silovanja i to zatočenika oba spola. Najmlađa silovana djevojčica imala je samo pet godina, a najstarija je bila osamdesetogodišnja baka

Brojna silovanja

Postoje i neki planovi nastavka uređenja kod Spomen doma Ovčara. Na čemu sada radite?

• Dobili smo idejno rješenje uređenja spomen parka oblika hrvatske države. Tamo bi se posjetitelji mogli odmoriti i prošetati nakon naporne vožnje, a strani državnici saditi drvo mira. Park je

zamišljen kao šetnica po županijama, svaka bi županija imala svoje polje i u njemu posadeno stablo koje inače raste na tom području, primjerice naša županija imala bi hrast i vinovu lozu, a Dubrovačko-nerevanska čempres. Pokušavamo napraviti i muzej konc-logora Velepromet, no to nam teško ide jer su gradske vlasti zakazale u nekim segmentima.

Ovih sam se dana susreo s većim brojem nekadašnjih logoraša i vidio kako nerado nastupaju u javnosti, kako nisu spremni govoriti o danima zatočeništva, životu sada. Zašto je to tako? Nailazite li i vi u Centru za istraživanje ratnih zločina na sličan problem da ljude ne žele govoriti?

• I nama je to veliki problem. Obično kažu da se ne žele samoreklamirati, ali u osnovi ne žele pričati o doživljenim strahotama, srame se reći što su im u logorima radili. Neki su se razočarali i što institucije hrvatske države nisu ništa poduzele temeljem iskaza zatočenika pa su zatočenici izgubili vjeru da će od njihovih iskaza biti neke koristi. Od nešto više od 7.700 evidentiranih logoraša svega je nas 20 spremno govoriti o stradanju pa ne možemo priču o logorima kompletirati, da ne govorim o pokretanju sudskih procesa jer bez valjanih iskaza o tome ne možemo ni govoriti. Žene su u logorima bile silovane i u Hrvatskoj se o tome uopće ne govori, sram nas je o tome pričati, za razliku od BiH gdje se tim fenomenom bave i strane organizacije.

Što je s optužnicama koje ste podigli u Srbiji zbog postojanja logora?

• Već je pet godina proteklo kako smo to učinili i ne mičemo se s mjesta jer iza nas ne stoji hrvatsko pravosuđe ni institucije. Dogovorili smo se s Fondom za humanitarna prava, s njegovom predsjednicom Natašom Kandić, jer nismo sami mogli birati odvjetnike u Srbiji. Ne mičemo se s mjesta, informacije stižu na kapaljku i to je jedan od najvećih problema koji pokušavamo riješiti.

Gruić dobio srpske popise logoraša

Prošle smo godine dosta govorili o pokušajima obilježavanja logora u Srbiji i postavljanja spomen ploča što se nije dogodilo. Možemo li se nadati da će do toga ipak doći u skorij budućnosti?

• Ma to su zamisli pojedinaca željnih medijske pozornosti. Što se čudimo Srbiji, kada ne možemo obilježiti ni mjesto zatočenja u Borovu, Trpinji, Pačetinu i Boboti, dakle u Hrvatskoj? Ne možemo postaviti spomen ploče na mjestima zatočenja. Da ploče netko i uspije postaviti, ne bi dugo bile čitave.

Obično govorimo o logorima Begejci, Stajicevo, Mitrovica, Niš, ali koliko je zapravo tih logora bilo?

• U društvu smo zabilježili 70 srpskih logora prema iskazima zatočenika. Prema podacima UN-a na područjima država bivše Jugoslavije bilo je 430 logora, najviše srpskih. Trebamo se ugledati na

Pri ulasku u logore, zatočenici vezani plastikom i žicom, premlaćivani su palicama, lancima, željeznim šipkama, kolcima i kundacima pušaka u takozvanom "špaliru" policajaca, vojnika i civila. Posljedice su brojni lomovi kostiju, potresi mozga, otvorene rane, a mnogi nisu preživjeli.

Židove koji su logorom proglasili svako mjesto gdje je bio zatočen najmanje jedan Židov. Zašto to ne bismo i s mjestima gdje su bili zatočeni Hrvati?

Razmjena u Nemetinu, 14.8.1992.

Licitira se i brojevima logoraša. Koliko ih Vi imate u evidenciji i koliko ih je prema Vašim procjenama uistinu bilo?

• Popis hrvatskih logoraša vodi država i popisala ih je nešto više od 7.700. U društvu smo popisali oko 30.000 osoba koje su prošle kroz neku vrst srpskih logora, uključujući i radne. Većinu njih nije zabilježio međunarodni Crveni križ pa slijedom tih podataka ne priznaje ih ni Hrvatska. Ima među njima i ljudi koji su bili i godinu dana zatočeni, neki zatvarani u više navrata jer su ostali na okupiranim dijelovima Hrvatske. Kada to pitanje potegnemo, onda neki tumače da su ovi ljudi dragovoljno ostali i dragovoljno se javljali u radne logore. Pa tko bi dragovoljno išao u logor? Hrvatska je abolirala stražare i voditelje logora pa je to dodani razlog zašto logoraši šute jer moraju živjeti uz dojučerašnje krvnike koji im se smiju.

Jeste li upoznati s popisima logoraša koji su se spominjali pri nedavnom posjetu hrvatskoga predsjednika Josipovića srpskom kolegi Tadiću? Jeste li vidjeli te srpske popise ili što očekujete da će u njima biti?

• Nismo vidjeli nikakve popise. Čuo sam od pukovnika Ivana Gruića da je dobio popise zatoče-

nika u logorima u Srbiji. Vojska nas je po zatočenju snimala video kamerom i morali smo reći tko smo, odakle smo i što smo radili. Vjerujem da se radi o popisima temeljem tih iskaza.

Trebali smo tužiti Hrvatsku

Logoraši često spominju kako dan izlaska iz logora slave kao novi rođendan. Kako ste sada napunili 18 godina od oslobađanja i postali punoljetni, možda ste stekli i pravo glasa, možda će vas uključiti u pregovore sa Srbijom o stradalničkim pitanjima. Jeste li uključeni u te pregovore na bilo koji način?

• Ne, ni na koji način, iako smo jedina nevladina organizacija koja se bavi prikupljanjem podataka o logorašima. Do sada smo prikupljali pisane izjave logoraša, a od jeseni počeo ćemo izjave snimati video kamerom.

Je li nakon 18 godina, u kojima se nismo pomaknuli u traženju nestalih osoba u Srbiji, došlo vrijeme kritičnijega odnosa i prema hrvatskim vlastima i prema međunarodnoj zajednici?

• Daleko bismo ranije riješili probleme zatočenja u srpskim logorima da smo tužili Hrvatsku, ali članovi nisu bili za to da se tuži Hrvatska koja je prema Ustavu trebala zaštititi svakoga građanina. Po nas, građane Hrvatske, došla je vojska druge države i nasilno nas odvela u tu državu. Da smo tužili Hrvatsku i dobili odštetu, Hrvatska bi preko međunarodnih institucija lakše od nas logoraša mogla od Srbije dobiti odštetu. Cilj nam je da bivši logoraši dobiju neku naknadu, no vrijeme prolazi i svakoga dana umire po jedan logoraš.